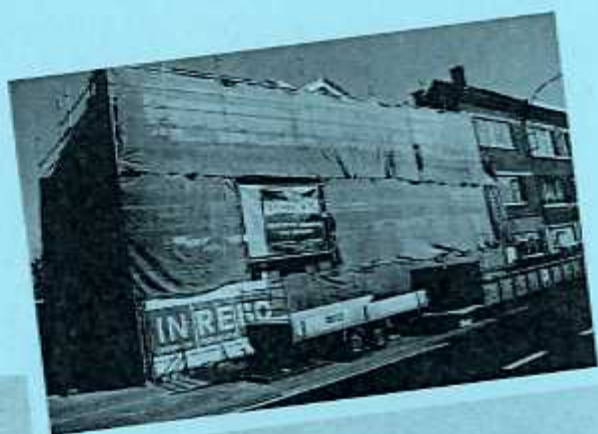

Heemkundige Kring

MAGAZINE

Dr. Croquet - Walem

Walem. — *La Maison Communale.*

nummer 18 - herfst 2010

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de vzw
Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet
Walem

Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be

Jaargang 5, nummer 18, herfst 2010

U kunt lid worden door overschrijving
van 7 euro op rekeningnummer
733-2426000-60. Dan krijgt u de volgende
nummers van ons tijdschrift in uw bus.

Redactie en medewerkers van dit nummer:

Willy Hendrickx, Richard Hofmans,
Hugo Rom, Jan Van Buggenhout,
Tom Van Buggenhout, Maarten Van
den Mooter, Sabine Van Malderen,
Albert Verbiest, Dirk Verreth, Kris
Verreth

Wij danken in het bijzonder onze
ereleden:

Jan Bergé
John De Wilde
Apotheek Goyvaerts
Groep Gilon BVBA
Jan Kuypers (Het Oude Klooster)
Dokter Jo Liekens
Eddy & Annabel Merckx-Tanghe
Paul Morrens
Bart & Ann Ooghe-Poot
Peeters-Van Laer Schrijnwerkerij
Willy Pittoors (Elektro Pittoors)
Jaak & Lea Poot-Janssens
Alex Ressler
Frans Rijmenams
Hugo Rom
Bouwwerken Dirk Van de Brul
Vecarts Bart Van der Kuylen
Gina Vandoorne (Slagerij Gina)
Stefaan Van Malderen
Dokter Urbain Van Walleghem
Eric Verbiest

Inhoud

Editoriaal

Het verband tussen economische crisis en het
Walems gemeentehuis

Gemeentehuis

Van school tot gemeentehuis, postkantoor,
dorpshuis,...: de heropwaardering van een
multifunctioneel openbaar gebouw

Walemse volksfiguren uit de 20ste eeuw

Jang 'konijn' en de voddeman besluiten de
reeks, met dank aan Albert Verbiest!

Een bezoek aan de kostschool

De bezoeker toont zich in 1929 "verwonderd
over de gemanierdheid dier jufferkens" en
schrijft dat zo in de krant - mooie reclame...

De Boerenkrijg

Brigands en Sanskulotten ontmoeten elkaar
op de brug van Walem

Herberg 'Het Gulden Hoofd'

Over 1 van de 54 herbergen die Walem
destijds rijk was

50 jaar in het nieuws

1960: veel verkeersongevallen maar toch ook
enig goed nieuws in de kranten!

De Koninklijke Fanfare Concordia

Over de naoorlogse succesperiode, met
blijspelen en operettes

Het molenhuis

Madame "Soleil" op de Zonnebergen

Verklaring foto's voorpagina

Foto van het gemeentehuis zoals het in 1889
werd vernieuwd, op basis waarvan de huidige
restauratie is gepland,
en foto's van de huidige toestand

Economische crisissen

2010... Enige weken geleden hield de Amerikaanse president Obama een toespraak. Hiermee gaf hij het startschot voor een ambitieus programma om de infrastructuur van zijn land te verbeteren. De Amerikaanse infrastructuur van de wegen, havens en nutsvoorzieningen hinkt achterop. Een belangrijkere drijfveer voor dit programma is echter het werkloosheidscijfer in de Verenigde Staten; dat is toegenomen en voorlopig zit een daling er niet aan te komen.

Obama wil de werkloze Amerikaan terug aan het werk en als de privésector niet voor tewerkstelling kan zorgen, dan zal de overheid dat doen. Grote vooruitgang in de infrastructuur moet de privésector opnieuw de mogelijkheden geven om uit de crisis te geraken.

1848 staat in de Europese geschiedenis bekend als een revolutiejaar; opstanden en revoltes deden zich in meerdere Europese landen voor. Deze revolutie werd voor een groot stuk veroorzaakt door de economische crisis die er heerste. De jaren voordien waren de oogsten zeer mager geweest en in het jaar 1848 zelf heerste er in België hongersnood. Uiteraard was er ook veel werkloosheid, terwijl er nog geen sociaal vangnet was. Bijgevolg was er veel ellende. De crisis was ook voelbaar in Walem, want de gemeente telde veel werkloze bouwvakkers en timmerlieden.

In 1848 zocht het gemeentebestuur van Walem een 'gemeentehuis'. Tevoren vergaderden ze in gehuurde lokalen bij burgers. De plannen voor een volledige nieuwbouw waren waarschijnlijk onverantwoord gezien de crisis; daarom werd de mogelijkheid onderzocht om het bestaande schoolgebouw uit te breiden om daar het gemeentehuis in onder te brengen. Het gemeentebestuur wees er op dat de verbouwing van de infrastructuur een aantal van die werkloze lieden althans tijdelijk werk kon bezorgen, een manier om de gevolgen van de crisis te verlichten.

Crisissen zijn geen nieuw gegeven en de recepten om aan een crisis het hoofd te bieden, zijn dat evenmin, zo leert deze parallel tussen Walem 1848 en Amerika 2010.

In dit tijdschrift wijden we het hoofdartikel aan de historiek van het gemeentehuis dat al een paar maanden in de stellingen staat en weldra gerenoveerd zal zijn. We hebben hiervoor een beroep kunnen doen op een nota van de Dienst Monumentbeheer van de Stad Mechelen die werd opgesteld door Maarten Van den Mooter en die de volledige historiek van het gebouw belicht. Via deze weg nog eens onze hartelijke dank aan de auteur.

Daarnaast komen de klassieke onderwerpen aan bod: de fanfares, de krant van 1960...

We wensen jullie veel leesplezier met ons derde tijdschrift van dit jaar!

Gemeentehuis

Sinds enige maanden gaat het voormalige gemeentehuis van Walem schuil achter stellingen bekleed met groene doeken. Allerlei aannemers werken er naarstig aan de restauratie, zodat het pand binnenkort aan een nieuw leven kan beginnen.

Voorafgaand aan de renovatie werd door Maarten Van den Mooter van de Dienst Monumentenzorg van de stad Mechelen een historische nota opgesteld van een vijftig bladzijden waarin de geschiedenis van het gebouw getraceerd wordt en geïllustreerd met een aantal tekeningen. De nota is goed uitgewerkt en degelijk onderbouwd met verwijzingen naar stukken uit verschillende archieven. Het resultaat is een boeiend werkstuk dat zowel histo-

rische als bouwtechnische wetenswaardigheden aan het licht brengt.

In onderstaand artikel geven we de markante hoofdlijnen van de nota weer; het is dus een beperkte neerslag van de studie.

Als Heemkundige Kring richten wij een woord van dank aan de Stad Mechelen en in het bijzonder aan Maarten Van den Mooter om de inhoud van de nota te mogen aanwenden om dit artikel te kunnen stofferen.

Doorheen de jaren heeft het gebouw verschillende functies gehad; we hangen dit artikel dan ook op aan de verschillende functies van het pand.

1829-1848: schoollokaal

De zoektocht naar de oorsprong van het gebouw dat later het gemeentehuis van Walem zou worden, voert ons terug naar het Nederlandse tijdperk net vóór de Belgische onafhankelijkheid in 1830.

Koning Willem I regeerde vanaf 1815 over de Verenigde Nederlanden. Dit land omvatte wat nu Nederland, België en het Groothertogdom Luxemburg is. De koning hechtte veel belang aan onderwijs, omdat het voor hem een middel was voor de vernederlandsing van de zuidelijke Nederlanden; dit behelsde ook het verplichte onderwijs van het Nederlands in Wallonië en Luxemburg. De gemeenschappelijke taal moest het eenheidsgevoel tussen de inwoners van de Verenigde Nederlanden vergroten.

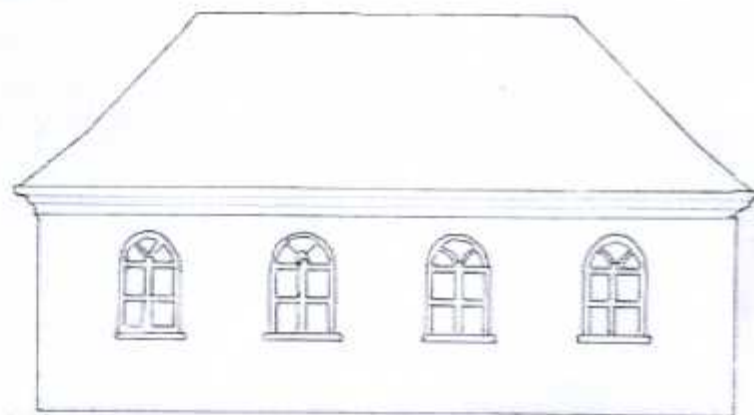
Om deze onderwijspolitiek te ondersteunen, werden de nodige fondsen voorzien: gemeenten konden goedkope leningen afsluiten voor de bouw van schoollokalen. Deze maatregelen hadden succes: vele scholen werden tijdens de Nederlandse periode gebouwd.

In april 1828 ontving de gemeente Walem een subsidie van 300 gulden en, aangevuld met 400 gulden uit de provinciale kas, werd er concreet actie ondernomen. Men kocht een perceel aan voor de bouw van een school. Dit perceel was gelegen aan de huidige Koning Albertstraat.

Er volgde heel wat discussie eer de hoofdingenieur van de Waterstaat en de schoolopzichter van het 4de district het bouwplan konden goedkeuren. Maar op 22 april 1829 werd er overgegaan tot de openbare aanbesteding, die uiteindelijk werd toegekend aan Petrus Holsters, een schrijnwerker uit Mechelen, voor de som van 1050 gulden.

Een gedenksteen in de traphal van het gebouw situeert de 'stichting' op 14 augustus 1829.

Het voormalige gemeentehuis van Walem is dus oorspronkelijk een schoolgebouw uit de Hollandse tijd.

Plan van de school van Walem in 1829, gebouwd door Petrus Holsters.

1848-1889: schoollokaal en gemeentehuis

De Franse Revolutie had de gemeentelijke autoriteit veel macht gegeven. Het was echter zo dat vele - vooral kleine - gemeenten niet over de nodige infrastructuur beschikten. Vaak deed een kamer in het huis van de burgemeester dienst als vergaderzaal of schepenkamer.

Dit was ook het geval voor Walem: er was geen gemeentehuis en uit de gemeenterekeningen blijkt dat het gemeentebestuur voor zijn vergaderingen een ruimte bij één van de burgers van de gemeente huurde.

Uit de archieven blijkt dat men toch een meer blijvende oplossing zocht en aanvankelijk bekeek men de mogelijkheid om voor het gemeentehuis een nieuwbouw op te trekken: een raadzaal, een kabinet voor het college en een logement van de 'champêtre'.

Uiteindelijk werd ervoor gekozen om het bestaande schoollokaal uit te breiden met een bijkomende verdieping. Het dak van het schoollokaal bleek verrot te zijn en moest worden vervangen. Voor een geringe meerkost kon een verdieping aan het schoollokaal worden toegevoegd en het dak vervangen. Bovendien was er de mogelijkheid om een bewaarplaats voor de brandspuit en een gevangenhuis te voorzien naast de school. De gemeente meende dat ze zo zuinig omsprong met de publieke gelden.

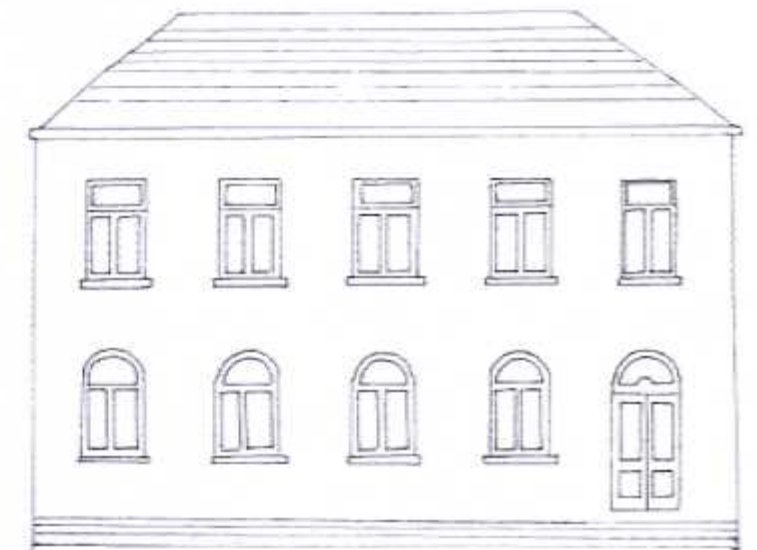
Op 11 september 1848 werden de metselwerken openbaar toegewezen. De werken namen een aanvang en op 1 juli 1849 was de bouw van een etage op de school voltooid. In het kader van deze verbouwing werd ook het schoollokaal gerenoveerd.

In 1855 was de oppervlakte van het schoollokaal te klein geworden voor de 200 leerlingen die de school toen al telde. Het lokaal bood ook niet de mogelijkheid om de jongens en de meisjes afzonderlijk op te vangen. Daarnaast zocht men ook de ruimte voor een speelplaats en een betere locatie voor de toiletten. Gezien het niet mogelijk bleek om al deze aanpassingen aan het bestaande schoollokaal aan te brengen, stelde het gemeentebestuur voor om een nieuwe school te bouwen, maar verder dan plannen kwam men in 1855 echter niet.

Pas in 1866 werd de bouw van een nieuwe school aangevat, weliswaar enkel voor meisjes. Een nieuwe jongensschool kwam er pas in 1874-1875. Het pand verloor nu zijn functie als schoolgebouw en het schoollokaal kwam een aantal jaren leeg te staan.

1889-1976: gemeentehuis

In 1889 besliste het gemeentebestuur verbouwingswerken uit te voeren. De omvangrijke gemeentearchieven moesten brandveilig opgeslagen worden. Bovendien inspireerde het leegstaande schoollokaal het gemeentebestuur: ze beslisten om het te laten opdelen. Een eerste ruimte werd het secretariaat voor het gemeentebestuur, de tweede ruimte werd ter beschikking gesteld van het armenbestuur; op die manier moesten behoeftige personen tijdens de beraadslaging van hun dossier niet meer in een nabijgelegen café wachten.

Geveltekening van het gemeentehuis van Walem voor de verbouwing van 1889 volgens het hedendaags archief Walem nr 216.

Over deze bouwfase van 1889-1890 zijn een pak documenten beschikbaar in het hedendaagse gemeentearchief. Dit is ook de periode dat Dr. Croquet gemeentesecretaris is; de aandacht voor het gemeentearchief heeft ons dan ook niet te verbazen. De veranderingen van de jaren 1889-1890 zijn nu nog grotendeels aanwezig: houten vleugeldeuren, schouwen, de inkom- en traphal, vloerbekleding en de bordestrap. In 1940 werd het gemeentehuis zwaar getroffen: een obus sloeg door het dak en de ontploffing veroorzaakte veel schade. Een tweede obus sloeg in door de zijgevel maar kwam niet tot ontploffing. In augustus 1940 werd een architect aangesteld om plannen voor de herstelling op te maken.

Geveltekening van het gemeentehuis van Walem na de verbouwing in 1889. Tekening naar het document bewaard in het hedendaags gemeentearchief Walem nr 216

In 1961-1962 werd een stuk grond achter het gemeentehuis aangekocht voor de bouw van een archieflokaal, toiletten en een bergplaats voor het materiaal van de gemeentewerkman.

▼
6
▲

1976-2010 : postkantoor, bureau van wijkagent en bibliotheek

In 1976 fusioneerde Walem met Mechelen en verloor het gebouw zijn functie als gemeentehuis. In de jaren die volgden, werd het in dienst genomen als postkantoor en als bureau van de wijkagent. Na het verdwijnen van de parochiale bibliotheek in Walem werd ook een filiaal van de stedelijke bibliotheek ondergebracht in het gemeentehuis. Recentelijk verdween het postkantoor.

De laatste jaren verkommerde het gebouw enigszins. Het charmeoffensief van de stad Mechelen naar de deelgemeentes dat een renovatie van de dorpshuizen vooropstelde, was voor het voormalig gemeentehuis van Walem meer dan welkom.

2010- ... : een nieuw begin

Het verhaal van het gebouw loopt onmiskenbaar samen met de lijnen van de geschiedenis. Bij de aanvang was het een schoolgebouw kaderend in de politiek van de vernederlandsing van de Zuidelijke Nederlanden. De periode in het midden van de 19e eeuw was gekenmerkt door recessie en crisis; op dat moment werd het gebouw zuinigjes geparasiteerd als gemeentehuis. Later - in betere, bloeiende tijden - werd het flamboyant uitgebouwd tot een volwaardig gemeentehuis. Een eeuw later, met de schaalvergroting van de gemeentefusies, verliest het zijn functie en wordt het voor allerlei zaken gerecycleerd.

En nu is het wachten op het resultaat van de 'total make over' die zich realiseert achter de groene doeken. Het gebouw gaat nu de functie van dorpshuis opnemen en - wie weet - nog veel meer. Het deint gewoon verder op de golven van de recente geschiedenis en elk tijdvak laat er zijn sporen in na.

✍ mvdm/tvb

Walemse volksfiguren uit de 20ste eeuw

Ditmaal komen de twee laatste volksfiguren aan bod die geportretteerd heeft: Jang Konijn en de voddeman.
Albert Verbiest zich herinnert uit zijn jeugd en treft

JANG KONIJN

Vele oudere inwoners van Walem zullen zich hem nog wel herinneren: hij kwam aan zijn naam omdat hij afgestroopte konijnenvellen opkocht. Vroeger werden er in vele huisgezinnen konijnen gekweekt. Er was niet veel plaats voor nodig en voedsel was er genoeg langs de grasbermen die eigendom waren van iedereen. Verder werden ze gevoed met etensresten. Wanneer de dieren geslacht werden, werd de afgestroopte huid bewaard tot Jang Konijn langskwam. Maar niet elke pels werd door hem aanvaard; er werd duchtig in geblazen en gepluisd om te zien of het geen winterpels was. Voor een zomerpels van goede kwaliteit betaalde hij altijd meer. Met zijn vette velouren vest en zijn fiets behangen met vellen was hij een gekende figuur die regelmatig in het dorp kwam.

▼
7
▲

DE VODDEMAN

Vroeger kwam er geregeld, al dan niet samen met zijn vrouw, een opkoper van vodden en oud ijzer langs de huizen. Om het gewicht van de vodden te kennen bezat hij een speciaal toestel, nl. een trekveerbalans of unster. Wij noemden dat apparaatje met een dialectwoord 'een heussel'. Hij paste ook een speciale manier toe om aan vodden te geraken. Wanneer de kleine mannen van de kleuterschool tijdens de middagpauze naar huis gingen, had hij aan de schoolpoort op een doek 'mooie dingen' uitgestald om de kinderen te verleiden. Zij zouden die krijgen als zij een zak vodden mee naar school zouden brengen.

✍ av

Een bezoek aan de kostschool

In het eerste tijdschriftje van dit jaar hadden we het al over het pensionaat en de andere verwezenlijkingen van de zusters van O.L.-Vrouw van Barmhartigheid.

Hieronder leest u hoe in kranten van 1928 en 1929 dat pensionaat en zijn bewoonsters de bemel worden in-

geprezen.

In een volgende bijdrage, in het eerste tijdschriftje van volgend jaar, leest u nog een getuigenverslag van een pensionnaire uit die tijd.

Uit de Gazet van Mechelen van donderdag 22 Maart 1928

Een bezoek aan de kostschool

Uitgenoodigd door een vriend, die er eene dochter in pensioen heeft, bracht ik eenige dagen geleden een bezoek aan de Kostschool voor Juffers, bestuurd door de Zusters van O.L.Vr. van Barmhartigheid te Waelhem.

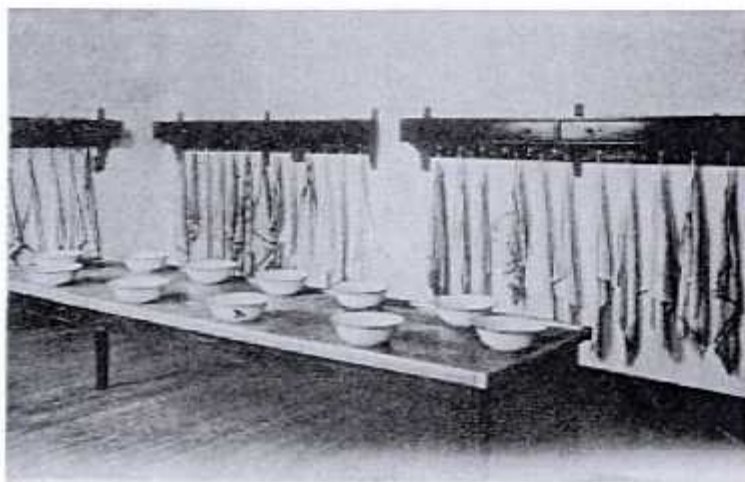
Maar welke was mijn verwondering als ik dat schoon pensionaat zag. – Een schoon gerieflijk gebouw, zonder pracht, maar toch zeer bevallig. De klassen wel verlicht, ruime plaatsen, hoog van verdiep en zoo zindelijk als gezond, schoon versierd met fraaie teekeningen in zachte schakeringen gekleurd. – Dan de eetzaal ook zeer ruim, keurig opgesmukt en aangenaam van uitzicht. Vervolgens de stu-

diezaal waar de leerlingen hunnen avondstonden slijten. O! Wat een liefelijk avondverblijf. De speelplaats is met boomen beplant. Men geniet de gezondste lucht en ziet er in den achterkant de kiekens springen, scharrelen en vechten, hetgeen nog een levendig verzet geeft aan de spelende kinderen. Voorts vindt men er een badzaal. Men heeft er twee schoone speelzalen en een schoone warande, met glas overdekt, zoodat de leerlingen nooit moeten buiten komen om zich van de eene zaal naar de andere te begeven. De slaapzalen kraken van reinheid en bieden de schoonste aanblik van orde en zindelijkheid. Het voed-

sel is er overvloedig, goed toebereid en zeer afwisselend. Ook ziet men den gezondheidsblos op het gelaat van al de pensionnaires.

Men geeft er het lager- en middelbaar onderwijs, geleid door gediplomeerde kloosteronderwijzeressen en -regentesen. Verder vocaal en instrumentaal muziek, vingerdruk en snelschrift, boekhouden en vreemde talen, benevens het handwerk, eigen aan de juffrouwen. In een woord de zedelijke, godsdienstige of maatschappelijke opvoeding der kinderen is verzorgd.

Verder heeft men er gemakkelijk verkeer met Mechelen en Antwerpen door een tramlijn.

Uit de Gazet van Mechelen van zaterdag 5 en zondag 6 januari 1929

Een tweede bezoek aan de meisjesschool te Waelhem

Toen ik verleden jaar dat gesticht bezocht, was ik zeer getroffen over de schoonheid van den bouw, de doelmatige indeeling der verschillende vleugels, de reinheid der plaatsen en de groote geschiktheid van het huis, als opvoeding- en onderwijsgesticht. Over enkele weken, vergezeld en uitgenoodigd door denzelfden vriend, had ik het genoeg daar nog een bezoek te brengen.

Ditmaal kon ik met de kostgangsters of leerlingen eenig praatje houden. Maar, wat was ik verwonderd over de gemanierdheid dier jufferkens. Welk een beleefdheid zonder gezochtheid. Zij antwoorden op de vragen die men haar stelt, op vriendelijken, wel gepasten toon, zonder vrees, en

toch ook niet te vrij. Men zou zeggen dat ze bewust zijn van eigen waarde, en toch niet waanzinnig.

En welke nauwkeurigheid in haar uitdrukkingen. Richt men haar het woord toe in het Fransch of in het Vlaamsch, ze antwoorden duidelijk, in een schoon verzorgde taal, een aangenaam tongval en een groote bevalligheid van woorden. Voor wat de eetzaal betreft, daar vinden zij een goed voorbereid, overvloedig en goed opgedischt voedsel. Als men ze bezig ziet, bemerkt men bij haar diezelfde kieschheid van manieren als in hun spreken. Op de speelplaats of in de speelzaal, want er is daar een schoone zaal, bemerkt men eveneens hoe deftig en welgepast die meisjes spelen.

Waarlijk het is de moeite waard om daar de jonge meisjes heen te zenden, ten einde er haar opvoeding en onderwijs voor het latere leven te gaan doormaken.

Ook ziet men dat pensionaat, dat, sedert den oorlog, zoo lang onbewoond bleef, jaarlijks het getal zijner leerlingen vermeerdert. 't Is te hopen dat het weldra zooveel pensionnaires zal tellen als voor den oorlog,

